

Albina Nečak-Lük

**FUNKCIJA JEZIKA NA NARODNOSTNO MEŠANIH OBMOČJIH
GLEDE NA PREDLOŽENE REŠITVE ZA SLOVENCE V ITALIJI**

Eden konstitutivnih elementov naroda je jezik. Ta element lahko označimo kot osnovni dejavnik v razvoju človekove osebnosti in naravno sredstvo, ki povezuje posameznika s kulturo njegovega naroda. Zato je jezik pomemben faktor notranje kohezije skupine. K ohranitvi in razvoju jezika so ob politični in materialni podpori naravnane številne kulturne in družbene institucije naroda.

Narodnostne skupine, ki živijo ločeno od matičnega naroda, so z vidika ohranitve svojih etničnih značilnosti, med njimi na prvem mestu jezika in kulture, v posebnem položaju. Vprašanje jezikovne enakopravnosti je pri njih tudi vprašanje narodnostne enakopravnosti in svobodnega razvoja narodnostne individualnosti.

Ohranitev kulturne identitete teh skupnosti se neporedno povezuje z ohranjanjem in razvojem njihovega jezika kot osnovnega sredstva, prek katerega se ta kultura izraža in ga hkrati opredeljuje. Prav po vlogi in položaju jezika, po pogostosti in ravni družbene rabe, ki ju ta jezik dosega na območjih, kjer narodna manjšina živi, je mogoče sklepati, kakšni so odnosi med dvema skupnostma in v kolikšni meri je narodnim manjšinam olajšano ali otežkočeno ohranjati svoje etnične, jezikovne in kulturne značilnosti. Šele v okoliščinah, ko enakopravnost vseh državljanov izvira iz pravice in dejanskih možnosti, da živijo v skladu s svojo kulturo in v vsakdanjih zasebnih in družbenih stikih uporabljajo materin jezik na območju, kjer živijo, je namreč mogoče pričakovati, da bo jezik narodnostne skupnosti dosegel visoko komunikacijsko vrednost in takšen družbeni status, da se bodo pripadniki te skupnosti lahko v tem jeziku vključevali v splošni družbeni, kulturni, tehnološki in znanstveni razvoj celotne družbene skupnosti.

Vendar tudi v družbah, ki povezujejo narodnostno enakopravnost narodnih manjšin s splošnim napredkom celotne skupnosti, obstaja poleg jezikovnih dejavnikov še veliko dejavnikov družbene narave, ki razvoj določenega jezika pospešujejo ali mu stojijo na poti. Iz dejstva, da jezik in kultura nista statična pojava, dokončno oblikovana enkrat za vselej, temveč se razvijata in spremljata razvoj na vseh področjih človekovega delovanja, izhaja, da ležijo prav v družbenih okoliščinah, v oblikah institucionalne ureditve, torej tam, kjer ima družbena funkcija jezika svoje najširše razsežnosti, tudi možnosti za razvoj določenega jezika ali njegovo stagnacijo in postopno opuščanje.

Zaradi neposrednega stika z jezikom širše skupnosti in pa v zadnjem času vse intenzivnejše komunikacije na družbeni ravni, ki jo prinaša tehnološki napredek, narašča v prvi vrsti med pripadniki narodnih manjšin, potreba po poznavanju jezika širše skupnosti, kar jim omogoča večjo prostorsko in družbeno mobilnost. Tako postaja čedalje več pripadnikov narodnih manjšin dvojezičnih. Pojav spremlja in pospešuje socialna prestrukturacija velikih delov prebivalstva. Poleg svojega socialnega položaja takšno prebivalstvo največkrat zamenja tudi območje bivanja. Demografsko etnična in s tem jezikovna sestava novega okolja je ponavadi bistveno drugačna, čeprav gre za narodnostno mešano območje. S spremembo oziroma pridobitvijo novega repertoarja družbenih vlog je treba ustrezno dopolniti tudi jezikovni repertoar. Če niso zagotovljene ustrezne družbene razmere za rabo materinega jezika v novem položaju, bo jezik širše skupnosti postal sprazumevalni jezik pri opravih družbenega pomena in na delovnem mestu. Procesni zamenjave

družbenih vlog in v neugodnih razmerah zamenjave jezika so, kar zadeva narodnostno skupnost kot celoto, sicer dolgotrajni, vendar neizbežni. Če rabi materin jezik čedalje bolj predvsem za sporazumevanje znotraj skupine in v družinskem krogu, drugi jezik, jezik širše skupnosti, pa za komuniciranje v družbenem in javnem življenju na institucionalni ravni, vodi takšna dvojezičnost k postopnemu opuščanju materinega jezika. Če se materin jezik uporablja le v okviru narodnostne skupnosti in domačega ognjišča in če je izločen iz območja širšega družbenega dogajanja, tak jezik stagnira, onemogočen mu je razvoj, saj je rezerviran samo za komunikacijo v določenem segmentu človekovega življenja in delovanja.

Družbena mobilnost je pripadnikom narodnostnih skupnosti v tem primeru zagotovljena za ceno odrekanja materinemu jeziku. Le malo je namreč narodnih manjšin, ki živijo v takšnih etnično demografskih, gospodarskih, kulturnih in družbeno-političnih razmerah, da lahko komunikacijo, ki izhaja iz celotnega repertarja njihovih družbenih vlog, opravljajo v materinem jeziku. Komunikacija v družbi namreč zahteva skladnost med posameznikovo vsakokratno vlogo v družbi in izbiri določene jezikovne zvrsti oziroma določenega jezika, kadar gre za dvojezičnega govornika. Odnosi podrejenosti in nadrejenosti med različnimi etničnimi skupinami (med večinskim narodom in narodno manjšino) na družbeno ekonomskem in političnem področju se reproducirajo na področju rabe jezika, in sicer v smislu primernosti uporabe jezika večine ali manjšine glede na govorni položaj, temo pogovora, govornika in njegovo vlogo, sogovornika in njegovo vlogo in tako dalje. Neenakopravnost na področju vključevanja v delo in odločanje, ki je zasnovano na razlikovanju glede na etnično in jezikovno pripadnost, poraja neenakopravne odnose tudi na področju rabe jezika. V takšnih razmerah se jeziki drugorodnih etničnih skupnosti v posamezni deželi lahko obdržijo le v primeru, da je vzpostavljeno funkcionalno ravnotežje, kar zadeva primernost rabe jezika večine oziroma jezika manjšine, oziroma kadar izbira jezika ustreza družbeni vlogi govornika v danem govornem položaju. Tako odseva delitev funkcij med dvema jezikoma različnih etnikumov poudarjeno neskladje na področju delitve dela in razredne razslojenosti družbe. Brez posebnih, četudi komplementarnih norm in vrednot, ki bi vzpostavile in vzdrževale funkcionalno ločenost govornih variant, bi tisti jezik oziroma varianta, ki ima to srečo, da je izrazilo glavnih gibanj socialnih sil, iztisnila druge.¹ Tako pa je z ločenimi funkcijami, ki jih opravljata dva jezikovna sistema v govornem repertoarju dvojezičnega govornika v okviru manjšinske skupnosti in izven nje, zagotovljen obstoj obema: enemu za komunikacijo o tako imenovanih družbeno pomembnih zadevah, oziroma za komunikacijo na formalni ravni — to je seveda jezik večine — in drugemu za sporazumevanje o manj pomembnih zadevah oziroma za komunikacijo na neformalni ravni — to je jezik manjšine. Takšen položaj njegovega jezika je za pripadnika narodne manjšine sila nespodbuden. Gre za subjektivni občutek povezave med jezikom in narodnostjo, ko človek podzavestno dojema dogajanja, pri katerih ni navzoč njegov jezik, oziroma kjer ni možno vključevati ta jezik v komunikacijo, kot dogajanja, ki ne izhajajo neposredno iz življenja njegove narodnostne skupnosti in jo le posredno zadevajo, ter se zato ne more tvorno vključevati v odločanje o tem dogajanju.

V primeru neurejenega pravnega statusa jezika manjšine ter njegovega neenakega družbenega statusa obsegajo ta dogajanja celoten spekter družbeno-političnega in gospodarskega življenja.

Delitev funkcij med dvema jezikoma v komunikaciji dvojezičnih pripadnikov narodnih manjšin je na narodnostno mešanih območjih neizbežna, dokler je njihov jezik neznanka za sodržavljane druge narodnosti, s katerimi se vsak dan sreču-

¹ J. Fishman, *Sociolinguistics, a brief introduction*, Mass. 1972.

jejo na delu in pri opravljanju zadev družbenopolitičnega pomena pa tudi pri zadovoljevanju osebnih potreb.

Zato lahko kot zgrešeno označimo podmeno, da je mogoče jeziku narodne manjšine popraviti družbeni status in dvigniti njegovo družbeno vrednost samo s prizadevanji pripadnikov manjšine in s samozavestnim odnosom govorcev do lastnega izraznega sredstva.² V neurejenih razmerah na normativni ravni in nenakopavnih razmerah na družbeni ravni se zdi to praktično nemogoče. Odnos dvojezičnega posameznika do obeh jezikov namreč opredeljuje po eni strani njegova komunikativna sposobnost v vsakem od njiju in pa možnost uporabe vsakega od njiju. Ob tem ne gre le za aktualni normativno pravni status določenega jezika, temveč tudi za položaj, ki sta ga jezik in skupnost, ki ga govori, imela v preteklosti. Predstave in stereotipi, ki imajo svoje korenine v zgodovinskih okoliščinah, v katerih sta dve narodnostni skupnosti ustvarjali medsebojne odnose in skupni modus vivendi, vplivajo tudi na odnos do jezikov obeh skupnosti. Tudi preseganju negativnih vplivov iz preteklosti bi morala zato veljati vsa pozornost širše družbene skupnosti kakor tudi aktiven odnos manjšinske skupnosti.

Razvijanje dvojezičnosti med pripadniki večinskega naroda pa je po predstavah večine držav obskurna in nepotrebna zadeva. Čeprav je usvajanje oziroma znanje jezikov priznано kot družbeno koristno in potrebno, je pri jezikih narodnih manjšin največkrat prepuščeno odočitvi posameznika, da, po navadi iz zelo raznovrstnih pobud, usvoji jezik svojega bližnjega sosedu in sodelavca. Drugačna družbena praksa je izjemna, čeprav naletimo v neposredni sosesčini na pojav razširjene dvojezičnosti tudi med večinskim narodom — mislimo na primer Južne Tirolske — vendar gre v tem primeru za nekoliko specifičen položaj narodne manjšine v družbenopolitičnem, gospodarskem in normativno-pravnem pogledu. To se kaže tudi pri družbenem statusu tega jezika.

Položaj slovenske narodnostne skupnosti v isti državi je, predvsem kar zadeva njegovo družbeno in gospodarsko pa tudi politično komponento, takšen, da ne spodbuja k zanimanju za izrazno sredstvo te skupnosti. »Da družbeni položaj slovenščine še danes ni enak položaju italijanščine, dovolj jasno kaže dejstvo, da pada celotno breme dvojezičnosti skoraj izključno na Slovence... Zato je vsak stik med Slovincem in Italijanom zapolnjen z eno ali drugo vrsto italijanskega jezika. Tako je raba slovenskega jezika omejena zgolj na notranjo komunikacijo med pripadniki manjšine.«³ Raziskovalnika trditev velja za Slovence na Tržaškem, gotovo pa drži tudi za Slovence na Goriškem in še toliko bolj za tiste v Slovenski Benečiji.

Na narodnostno mešanih območjih lahko postane jezik narodne manjšine (seveda z ustreznimi vrstmi glede na govorne položaje) primerno sredstvo za opravljanje vseh družbenih vlog pripadnikov manjšin le ob učinkoviti normativni in družbenopolitični podpori celotne skupnosti ter ob razvoju vseh, tudi višjih vrst materinščine, kar omogoča po eni strani razvita kulturna dejavnost, po drugi strani pa oplajanje jezika v živem stiku z jezikovno oziroma narodno matico.

V splošnem pa prizadevanja držav za zaščito jezikov narodnih manjšin ne presegajo zagotovitve o pravici pripadnikov narodnih manjšin, da uporabljajo materin jezik v stikih s politično-upravnimi in sodnimi oblastmi, bodisi prek dvojezičnega osebja bodisi s pomočjo tolmačev, in o uporabi tega jezika v šoli, bodisi da je učni predmet ali pa učni jezik. Enakopravnost med jezikoma manjšine in večine na delovnem mestu je za večino držav še vedno tabu tema.

² O tem piše Janko Malle: Ali dvojezičnost lahko spodrine materinščino? Slovenski vestnik, št. 41, 15. oktobra 1982, str. 7.

³ Gruden Živa, Prispevek k poznavanju jezikovne situacije tržaških Slovencev. Jezik in slovstvo, št. 3, 1976/1977, str. 76.

V tej zvezi je vsekakor zanimiva pobuda italijanskih sindikatov. Na meddežel-nem zasedanju CGIL o vprašanih etničnih in jezikovnih manjšin v Italiji je bilo namreč sprejeto stališče, da mora sindikat prilagoditi svoje delovanje tako, da bodo lahko delavci, pripadniki manjšin, v svojem jeziku celovito predstavili svoje interese in potrebe.⁴

V Italiji je bilo več predlogov o rabi slovenskega jezika na institucionalni ravni. Tudi tiste, ki so bili sprejeti na kateri od lokalnih ravni, so organi višje instance zavrnil. Tako je bilo na primer s predlogi o rabi slovenščine v občinskem svetu občine Milje in občine Krmin, s predlogom o rabi slovenskega jezika v orga-nih zdravstvene enote v Trstu in z drugimi pobudami za ureditev normativnega statusa slovenščine v javni rabi. Pravkar je deželno upravno sodišče Furlanije-Juljske krajine zavrnilo oziroma izničilo odločitev tržaškega pokrajinskega sveta s 16. maja 1977, po kateri »svetovalci slovenskega jezika lahko govorijo v materi-nem jeziku«.⁵ Prav tako se oblasti niso mogle sprijazniti z rabo slovenščine na sestankih skupščine goriške krajevene zdravstvene enote.⁶

Tako lahko danes navedemo le dva pravna predpisa, ki urejata rabo sloven-skega jezika na ravni družbenopolitičnih institucij in v širši javnosti. Gre za odlok zavezniške uprave št. 183 iz leta 1949 in pravilnik o delovanju rajonskih svetov v občini Trst, 8. aprila 1976, člen 27.⁷

Predlogi zakonov, ki so jih predložile politične stranke, pomenijo poskus po-dati celovito izhodišče za urejanje družbenega statusa slovenščine ter njenega mesta na širši družbeni ravni.

Zakonski načrti za zaščito slovenske narodnostne skupnosti v Italiji obravna-vajo med drugim tudi vlogo in mesto slovenskega jezika na območju Furlanije-Juljske krajine po posameznih področjih. Podrobnejše se bomo ustavili ob dolo-čilih o rabi jezika na javnem mestu z vidika pravice pripadnika slovenske narod-nostne skupnosti, da uporablja svoj materin jezik, ter z vidika institucionalnih možnosti, da pripadnik slovenske narodnosti to pravico tudi uresničuje. Iz nave-denih teoretskih izhodišč namreč sledi, da vprašanje enakopravnosti jezikov na-rodnostno oziroma jezikovno mešanih območjih obsega dve ravni:

1. pripadniku narodnostne skupnosti je omogočena nemotena raba materi-nega jezika znotraj lastne skupnosti;

2. zagotovljene so takšne okoliščine, da je mogoče uporabljati ta jezik tudi na vseh ravneh in v vseh ustanovah, ki so namenjene zadovoljevanju potreb državljanov obeh narodnosti. Ob tem bomo na druga področja (šolstvo, kultura, itd.), ki jih obravnavajo zakonski predlogi, posegli le, v kolikor so povezana z rabo slovenskega jezika v javnosti.

Ob pregledu zakonskih osnutkov je treba ugotoviti, da z izjemo osnutka Krščanske demokracije ne omejujejo določil o rabi slovenskega jezika na javnem mestu le na Tržaško in Goriško pokrajino ter da predvidevajo, da bo odločanje o uresničevanju predloženih določil v pristojnosti deželnega sveta Furlanije-Julij-ske krajine.

⁴ Silvano Goruppi: Dal sindacato un »progetto globale« per la minoranze etniche in Ita-lia, L'Unità, št. 133, 24. junija 1982, str. 13.

⁵ IL TAR non consente l'uso dello sloveno nel Consiglio provinciale di Trieste. Re-spinto dopo 5 anni il ricorso dell'amministrazione provinciale. Bolletino d'Informazioni degli Sloveni in Italia, 16—31 ottobre 1982, str. 2.

⁶ Pokrajinski nadzorni odbor je prepovedal rabo slovenščine na sejah skupščine KZE. Proti takšnemu stališču je protestiral pokrajinski svet SSK. Primorski dnevnik, 3. novembra 1982, str. 3.

⁷ Glej dokumentacijo RIG 15, poglavje B, 5. Raba jezika v izvoljenih organih. Predpisi, ki urejajo rabo slovenskega jezika pri delu posameznih posvetovalnih organov, ki naj bi uredili položaj slovenske skupnosti v Italiji, nimajo takšnih družbenih razsežnosti.

Zakonski načrti za zaščito slovenske skupnosti v Italiji obravnavajo na prvem mestu rabo slovenskega jezika v javnosti, torej na institucionalni ravni. Nekatere politične stranke so vprašanju rabe slovenskega jezika posvetile posebna poglavja⁸ oziroma so ga postavile v člene takoj za predstavitev prebivalstva in prostora, ki ga zadeva zakonski načrt.⁹ Načrt PSI neposredno posega na področje jezika, vendar ne navaja zapored vseh členov o javni rabi slovenščine.¹⁰

Določila zakonskih osnutkov obravnavajo rabo slovenskega jezika na javnem mestu, v javni upravi vseh vrst in stopenj, v državnih, deželnih, medobčinskih, občinskih uradih in ustanovah ter na sodiščih na ustni in pisni ravni. Opredeljujejo jezik korespondence teh organov oziroma obliko obrazcev, pečatov itd., in pa jezikovno usposobljenost delavcev, določajo način označevanja zgradb, v katerih delujejo ustanove z javnimi pooblastili, ter označevanje sedežev drugih organizacij, način poimenovanja in označevanja ulic in mest.

Načelna izhodišča o položaju slovenskega jezika v Furlaniji-Juljski krajini posameznih strank se razlikujejo. Načrta KPI in PSI izhajata iz načela o »izenačenosti« slovenskega in italijanskega jezika.¹¹ Ob tem predlagatelj osnutka KPI podobno kot predlagatelj PSI, ki sicer govorijo o jezikovno mešanih območjih Tržaške, Goriške in Videmske pokrajine, niso podrobneje določili ozemlja, na katerem naj velja »izenačenost« obeh jezikov, pač pa so opredelilev ozemlja v skladu z ustavnim zakonom prepustili AD Furlaniji-Juljski krajini. Iz enakih načel o »izenačenosti« jezikov jezikovnih manjšin je izhajal tudi predlog Gruber Bencove,¹² ki je v eksplikaciji vsebine predloga v členu 2, točka a) poudarjal »enako družbeno dostojanstvo jezikov jezikovnih manjšin, kakor ga ima italijanski jezik«.

Zanimivo je, da načelnega izhodišča o izenačenosti slovenskega jezika z uradnim italijanskim ne vsebuje zakonski načrt Slovenske skupnosti, temveč se načelno omejuje na pravico do svobodnega izražanja v svojem jeziku, ki ga jamči ustava: »Posebej jim je priznana in zajamčena pravica, da svobodno izražajo v slovenskem jeziku svoje misli z ustno in pisno besedo ter z vsakršnim drugim sredstvom.«¹³ Predvidevamo lahko, da gre za pomoto, saj v zakonskem predlogu Slovenske skupnosti iz leta 1972 najdemo to načelo že v prvem členu.¹⁴

Predlog Krščanske demokratske stranke poudarja dejstvo, da je v Furlaniji-Juljski krajini uradni jezik italijanski jezik in ob tem dopušča državljanom slovenske jezikovne skupine rabo slovenskega jezika v stikih z lokalnimi administrativnimi in sodnimi oblastmi.¹⁵ Obseg pravice do rabe materinega jezika je tem držav-

⁸ Zakonski osnutek Komunistične partije Italije »Norme za zaščito italijanskih državljanov slovenskega jezika«; Prvo poglavje: Uporaba jezika, členi 4 do 9.

Zakonski načrt Slovenske skupnosti o globalni zaščiti slovenske narodne manjšine v Italiji; drugo poglavje: Raba slovenskega jezika v javnih uradih in javnih napisih, členi 5—9.

⁹ Zakonski osnutek Krščanske demokracije »Tutela e valorizzazione del gruppo linguistico sloveno nel Friuli-Venezia Giulia«, členi 2 do 7.

Predlog ustavnega zakona Liste za Trst, poimenovan po poslanki Aurelii Gruber Benco, ki je tekst zakona predložila parlamentu. »Norme za zaščito furlanske, slovenske in nemške etnično-jezikovne manjšine Avtonomne dežele Furlanije-Juljske krajine« vsebuje določila o rabi jezika v členih od 2 do 14 ter v posameznih členih v okviru poglavja III. o posebnih normah za slovensko jezikovno manjšino.

¹⁰ Zakonski predlog Socialistične stranke Italije »Posebne norme za zaščito slovenske jezikovne skupine«, členi 1, 2, 9, 10.

¹¹ Predlog KPI, člen 2, predlog PSI, člen 1.

¹² Predlog Gruber Bencove, člen 3.

¹³ Zakonski načrt SSK, člen 2.

¹⁴ Zakonski predlog SS-SDZ, ki ga je deželni svetovalec Slovenske skupnosti dr. Drago Stoka predložil marca 1972 deželnemu svetu avtonomne dežele Furlanije-Juljske krajine. V: Slovenci v Italiji po drugi svetovni vojni, Ljubljana 1975, str. 579—584.

¹⁵ Predlog Krščanske demokracije, člen 2.

ljanom določen glede na kraj bivanja (določata ga tabeli A in B) v dveh variantah za Tržaško in Goriško pokrajino. Razlike za območja iz tabele A oziroma tabele B segajo na področje pisne rabe slovenskega jezika, obveznega slovenskega poimenovanja in označevanja ulic in krajev ter rabe slovenščine glede na družbeno vlogo govornika (raba slovenščine je državljanom slovenskega jezika omogočena na območju iz tabele A, kadar nastopajo v vlogi strank, medtem ko je na območju iz tabele B raba slovenskega jezika ustrezna tudi, kadar opravljajo družbeno vlogo političnega delavca — dopuščena je, recimo, raba slovenščine na zasedanju občinskega sveta).

Po poudarkih, ki jih postavljajo posamezni zakonski predlogi, bi lahko sodili, da so nekateri predlagatelji z določili, ki zagotavljajo vsestransko navzočnost slovenskega jezika na območju, kjer živijo tudi Slovenci, želeli zagotoviti slovenskemu jeziku tudi ustrezen družbeni status in ga dejansko izenačiti z italijanskim. Drugim je šlo predvsem za to da dosežejo, da bodo Slovenci lahko nemoteno uporabljali materin jezik v stikih z oblastjo. Predlog Krščanske demokracije pa izžareva napor, da bi se čimbolj približala tistemu minimumu pravic, ki jih je pripravljena v stikih z oblastmi zagotoviti tudi tujcu.

Treba pa je opozoriti, da noben zakonski predlog ni pripravljen tako, da bi pripadnikom slovenske narodnosti zagotavljal opravljanje celovitega repertoarja družbenih vlog v njihovi materinščini. Tako na primer predlog Slovenske skupnosti opredeljuje strankino pravico do rabe slovenskega jezika v organih javne uprave in pred sodišči na ustni in pisni ravni. Hkrati pa to pravico omejuje z določilom, po katerem imajo stranke pravico zahtevati pisne izdelke tudi v slovenskem jeziku.¹⁶ Torej pravica do ustne in pisne rabe slovenščine ni samodejna, temveč jo je mogoče uresničiti le, če prizadeta stranka tako zahteva.

Podobno je z zasedbo delovnih mest na območjih in v ustanovah, kjer je predpisana uporaba slovenskega jezika. Iz formulacije, da je treba zajamčiti ustrezno število mest »za kandidate slovenskega jezika«,¹⁷ je mogoče razbrati, da gre hkrati tudi za državljane slovenske narodnosti. Predlog Slovenske skupnosti je v tem primeru širši, saj zahteva osebe »s popolnim znanjem slovenskega jezika«,¹⁸ medtem ko govori predlog PSI o »državljanah, ki znajo italijanski in slovenski jezik«. Ob tem je treba opozoriti, da je po celotnem konceptu predlog KPI najbližnje takšnim rešitvam, ki na širši družbeni ravni stimulirajo pozitiven odnos do slovenskega jezika in skrbijo za njegov družbeni status. Z zahtevo, da mora vlada »spodbujati spoznavanje slovenskega jezika med italijanskim prebivalstvom, ki živi v avtonomni deželi Furlaniji-Juljski krajini«²⁰ daje pobudo za razvoj dvojezičnosti tudi med pripadniki italijanske narodnosti in s tem izhodišče za doseganje enakopravnega družbenega statusa za slovenski jezik.

Zanimivo, in lahko bi rekli, značilno je, da noben zakonski predlog ni povezal določil o rabi slovenskega jezika v javnosti s potrebo po razvijanju tega jezika v sodelovanju z jezikovno matico. Posamezni predlogi sicer narekujejo sodelovanje z narodno matico, vendar gre za sodelovanje, ki naj spodbudi sodelovanje slovenske skupnosti in matičnega naroda na področju kulture.²¹ Tudi predlog KPI, ki sicer upošteva potrebo po izobraževanju v Jugoslaviji, jezikovnega izpopolnjevanja izrecno ne omenja.²²

¹⁶ Predlog SSK, členi 5, 6, 7.

¹⁷ Predlog KPI, člen 8.

¹⁸ Predlog Slovenske skupnosti, člen 8.

¹⁹ Predlog PSI, člen 10.

²⁰ Predlog KPI, člen 10, točka 9.

²¹ Predlog SSK, člen 15, Predlog KPI, člen 21.

²² Predlog KPI, člen 10, točke 6, 8.

Sklenemo lahko, da noben zakonski predlog za zaščito slovenske skupnosti v Italiji ne nudi optimalnih možnosti za izenačitev družbenega statusa slovenskega jezika, kakor smo jih nakazali v teoretskih izhodiščih. Vendar je treba poudariti, da je ob današnji normativni praznini na tem področju ureditev položaja slovenščine v okviru globalnega zakona toliko bolj potrebna. Zakonodajalec, ki bi želel tvorno prispevati k enakopravnosti slovenskega jezika v javni rabi, bo lahko izbral v predloženih osnutkih najboljše rešitve.

Riassunto

LA FUNZIONE DELLE LINGUE NELLE AREE MISTINAZIONALI ALL'ESAME DELLE SOLUZIONI NORMATIVE PROPOSTE PER GLI SLOVENI IN ITALIA

Il contatto diretto con la lingua della comunità più vasta nonché la comunicazione sempre più viva sul piano sociale suscitano l'emergere della necessità sempre più presente tra gli appartenenti alle minoranze nazionali di conoscere la lingua della comunità più vasta. È l'unico modo che offre la possibilità di promuovere una loro maggior mobilità spaziale e sociale. Il pericolo che gli appartenenti alla minoranza nazionale non possano salire la scala sociale che abbandonando la madre lingua, sta nel bilinguismo diffuso tra gli appartenenti alla minoranza, e nell'insistere degli appartenenti alla nazione maggioritaria sulla necessità di comunicare solo nella loro lingua. La presente relazione analizza le conseguenze della ripartizione delle funzioni tra due lingue, eseguita considerando il ruolo sociale che assume il singolo parlante, appartenente alla minoranza nazionale, caso per caso, e ribadisce l'importanza della stretta connessione della lingua con l'appartenenza nazionale nonché l'importanza della posizione sociale della lingua della minoranza nazionale.

Anche i meccanismi della tutela sociale, tra l'altro, contribuiscono a parificare il valore sociale delle lingue delle minoranze nazionali, rendendo possibile all'appartenente alla minoranza nazionale l'uso della madre lingua sia nella vita privata che nella vita pubblica o sociale. Tale uso è forse possibile garantire fino ad una certa misura, collocando il personale bilingue in tutti gli uffici aventi funzioni e compiti pubblici e sociali. I migliori risultati potranno essere raggiunti sviluppando e diffondendo il bilinguismo tra tutta la popolazione residente nell'area mistinazionale e facendo strada alla parità della posizione sociale delle lingue delle minoranze nazionali.

Le proposte di legge per la tutela della comunità nazionale slovena, secondo la terminologia italiana, della comunità linguistica slovena nella Regione Friuli-Venezia Giulia/Furlanija-Juljska krajina che furono presentate al Parlamento dal Partito Socialista italiano e dal Partito Comunista italiano nonché la proposta, più tardi ritirata, dalla Gruber Benco contengono le posizioni, di principio, volte a parificare la lingua slovena a quella ufficiale, cioè alla italiana. La proposta dell'Unione slovena accanto a quella Democrazia Cristiana (per quanto questa sia scarsa nei confronti della comunità slovena) regolano l'uso pubblico della lingua slovena e l'uso al livello sociale, garantendo un interprete ufficiale oppure il personale bilingue. Dai testi delle proposte è evidente che l'influsso di tale personale si attende soprattutto dalla comunità slovena, siccome solo il Partito Comunista prevede che il Governo contesterà la diffusione della lingua slovena tra la popolazione italiana residente nella Regione Autonoma del Friuli-Venezia Giulia/Furlanija-Juljska krajina.

Summary

FUNCTION OF LANGUAGES ON NATIONALLY MIXED AREAS REFERRING TO THE PROPOSED NORMATIVE SOLUTIONS FOR THE SLOVENES IN ITALY

Direct contact with the language of the larger community and more and more intensive communication on the social level cause the increasing need among the members of the national minority to master the language of the larger community. This is the only way that greater spatial and social mobility is rendered possible to them. Bilingualism exists among the members of the minority but the persistence of the majority to communicate only in their language brings danger, that the members of the national minority will achieve social promotion by giving up their mother tongue. The article analyses the con-

sequences that follow from the distribution of functions between two languages according to the social role of the speakers. The article calls attention to the connection between a language and national membership, and calls attention also to the meaning of the social status of the language of the national minority.

Instruments of social protection, which enable the use of the mother tongue to a member of the national minority in performing his private, as well as public roles can help that the language of the minority nation can become socially equal to the language of the majority. This can be achieved to a certain extent by means of bilingual staff on all posts where one performs public and social activities. But even more profitable equal social status of languages of national minorities can be achieved by developing bilingualism among all the inhabitants that live on the nationally mixed areas.

The bills for the protection of the Slovene national, or, according to the Italian terminology, of the Slovene linguistic community in the Friuli-Venezia Giulia/Furlanija Julijska krajina region, that were presented in the Italian parliament by the Socialist Party of Italy, and by the Communist Party of Italy, as well as the withdrawn proposition of the deputy Gruber Benko contain fundamental standpoints on the equalization of the Slovene language with the official Italian one. The proposition of the Slovene union and of the Christian Democracy (although the latter is parsimonious for the Slovene community) regulate the use of the Slovene language in public and on the social level by means of interpreters or by bilingual staff. But from the wording of the proposition it can be inferred, that the proponents expect that the bilingual staff will be chiefly the members of the Slovene minority. Only the proposition of the Communist Party of Italy mentions that the government will promote the knowledge of the Slovene language also among the Italian inhabitants who live in the Friuli-Venezia Giulia/Furlanija Julijska krajina region.